Спитай мене хто — чи я знаю хоч одну таку людину, що із себе була б задоволена й з усього на світі,— чи є щаслива така людина, котра заздрощами не гризе собі душу, котра живе сьогоднішнім днем ,повно, смакуючи, мовляв, кожну мить з свого життя, не так, як звичайні люди, що все буцім лагодяться тільки жити, котрим здається, ніби вони ще не живуть, але мають жити тільки, як скінчать те а те, здобудуть те а те: "Оттоді, мовляв, почну я жити". Дак кажу ж, коли б мене спитали, я, анітрішки не вагаючись, так би і сказав: я знаю таку людину, і се не хто, як не Сидір Макарович Притика, "зводній" у треті?} роті. Еге! Хто б, спитаю вас, не схотів бути на його місці або хто, спитаю вас, не позаздрив би йому? Хіба ж бо наважився б хто сказати, що Притика не щонайкращий "ундер-вдр" на всю роту? Та й що я кажу — на всю роту — чи не марна б була надія ваша знайти такого і по всьому батальйону... Подивітеся тільки на нього, як він рапортує ротному, бувши дежурним. Хотів би я знати, хто так жваво підійде, як струнка, рівнесенький, хто так розміркує спинитися на три ступені — ні більше й не менше — хоч умисне зміряйте. Хто так приставить праву ногу до шульги, цокнувши підківками і вкупі з тим руку до козирка візьме! Хто? — питаю.

— Ваше благородіє, по дежурству все стоїть благополуш-но,— мов з книжки вичитує, дивлячись ротному у вічі й не зморгнувши, не блиснувши віями! Субординація ба того потребує — вже як служити, дак служити.

— Іди,— каже ротний,— коли все благополушно. Але Притика, блимнувши тільки їепер оком, каже:

— Ваше благородіє, Передерія та Ковальчука я у карцер посадовив — учора побилися на ярмарку з мужиками... гвалту такого наробили...

— Іди.

Притика, не одриваючи руки від козирка, фертом, дзига, сказав би, та обертається на лівій нозі кружка, так саме цокаючи, приставля одну ногу до одної і йде... як іде!..

Бравий ундер-цер,— каже ротний до свого субалте-такий триньчик * він у мене — скажу я вам!.. Око, око нм'І Як дивиться!.. Підхвебелем зроблю!..

Чує се Сидір Макарович, і все йому нутро грає: він же не йде, а пливе-пливе якось у повітрі!

Па вашу думку, може, се дурниця — око добре мати на и.ічальницький погляд? — Ні, се неабищо — добре, пильне око — се, сказав би, вираз внутрішньої приголомшеності і приготованості "живим до бога лізти", аби начальство у гіпіити тільки, бо воно аж сумує тоді й обурюється вельми, коли не бачить мов на долоні своєї дисциплінованої душі крізь твої ясні очі. Ротний розказував потім своєму субал ігрові, ідучи з роти, як начальство на сю річ мусить дивитись.

— Як. ще я був,— каже,— юнкером ув училищі... уже іак надвечір, по обіді спускаюсь я з верхового поверху униз — збиралася кумпанія почаювати — іду так, знаєш, по нольності, мундьор розхристаний, черес висить почеплений ібоку за гаплик... страшенне діло, я тобі кажу!., аж гульк ротній назустріч — чортяка несе його — ну, де вже тут — не встиг ні застебнутись — нічого... "Юнкер Задорожний! кричить.— Що се таке, що се за розпуста!? Два рази дневаль ним не в чергу — скажіть підхвебелеві!.." Бодай тобі нудно стало, думаю, де тебе чорти принесли — досадно, знаєш, стало — нічого йому не одвітую — мовчу і не дивлюсь на його, а кудись убік. А той все стоїть, дивиться на мене чекає, поки подивлюсь йому соколом у вічі й гукну жваво-вееело: "Слушаю, гаспадин падпалковник!" Я все мовчу. Хоч би вже йшов ік чортовій матері, думаю,— там десь і чайник унизу прохолоне... "Юнкер Задорожний!!" — сердито та грізно нагадує ротній мені, що він чогось чекає. Я мовчу ґедзь мене тоді наче напав—-і все убік дивлюсь. "Юнкер Задорожний, що ви хвилозохствуєте?! На місяць без од-пуску!" — вже не

своїм голосом репетує. Тут тільки догадався я — підвів голову й пронизав його очима. От що!

Тим часом Притика вертається до свого діла. Похваяа од ротного піднесла його ундер-церську пиху до найвищого ступеня. То він й до того муштрував свій "звод", а тепер і того гірше, ще більш став кричати. "Триньчиком бути, дак вже триньчиком!" — мелькало йому в голові.

"Кругом! марш!.. Мигуренко! Не в ногу! Мужик, муги-ряка, коли з тебе люде будуть! Всю пику тобі потовчу.,, в мене служити, дак служити... Ровняйсь! — направо дивись... в вічі дивись начальникові, коли він іде по "хрунту" —

* Педант у службі. (Триньчаки — се дрібні ремінці при салдацькій муніції.)

їж начальника очима!" — репетує він коло шеренги своєї, згадуючи слова свого ротного: їж начальника очима! Дуже хороше сказано, дуже хороше! Притика іде поуз лави москалів, пронизуючи їх поглядом, а ті "їдять його", пильно й суворо приглядаючись йому у вічі, як він допіру свому ротному дивився, й стежать за ним очима, поки пройде. А він йде так саменьки гордо та думно, як се робить ротний та інше начальство... О, тепер він так розходився, так завзявся в муштрі, що й знати нічого не хоче. "Ширінька товсь! Ширінька плі-і!" — одно галасує він.

Уже ротам і на обід програли, а він все службу пильнує, вже й "підхвебель" прислав сказати, що треба роту на обід вести, а він все службу пильнує... Що йому й обід, що йому й рота, й підхвебель сам... Врешті, треба й кінець дати. Але він не хапається: із муштри вертатись, то вертатись як слід, з піснями, з барабаном (хоч до ротного двору гонів зо два, зо три). Він сам перед веде, як лебідь виступаючи, він сам голосно та дзвінко затинає:

Якби мені, салдатику, горілочки чарку, Тютюну на люльку, дівчину Ганнульку, Гей-гей! охо-хо! дівчину Ганнульку!

Підхоплюють жваво, присвистуючи, москалики:

Горілочку пив би, люлечку курив би, Дівчину Ганнульку до серця тулив би, Гей, гей! охо-хо! до серця тулив би!

"Ну, підтягнись!.. Лє-вай! лє-вай!.. ас! два!., ас, два!" Трішки сперегодом затина вже другу:

От слава гремить трубой, Ми дралися з галавой, Па гарам твоїм Капказ Раздалася слава в нас!

"Гей, гі, го! тррр...",— додають хисту веселі вояки:

От мундьор, от мундьор, От наш ротній камандьор!

І щасливий мій Притика!.. Як вже триньчик, то й джигун.; Хто так штепненько одягався, як не Притика, в кого чоботи так блищали, наче дзеркало, на кому мундьор сидів як улитий,— не на кому ж, як на Притиці! Триньчик не може чоботи узути так, щоб вони не вилискувались на Шполу, але сі чоботи пошиє з салдацького ременя салдацький швець і — головніша річ — "по хвормі". Джигун, звичайне, зневажа форму,— замість широких та низесеньких корок — височенні І.І тонесенькі, мов шпичка, закаблуччя, халяви "з бутель-н.іми" та з вирізами. Триньчик одягне що — усе по формі ні (н.мі.іис ні менше,— джигун переступа форму: бере офіцер-і і.кі білі рукавички, що їх носити ще можна тільки підхвебеле-іп. чіпля до чобіт шпори, що знову не подобенство — тільки-ґм) носяться у кавалерії. Я ж кажу, коли на службі — триньчик исремага в ньому джиґуна, то знов у неділю або в кумпанії де — зостається один-однісінький джигун! Та й який ще джигун... А проте, думаєте ви,— хахоньки се чепуритись та джигунити на службі?!

Коштів, коштів скільки, а жалування того мов кіт наплакав! Ну, коли ти не дурень, то викручуйсь. І наш Сидір Макарович викручувавсь незгірш за кого іншого.

Як приспіче було, то він і писне листика до батьків: так і так, любезні ви мої родителі, лучилась мені біда, горе, можна сказать, велике: загубив я "щолкуна" казенного чи пак скарбового,— треба-нада 25 карбованців виплатити, а як не сплатю — біда — під суд оддадуть і засудять ув орештанські роти — Сібер — каторжну роботу — на поселення, а то, може, й під розстріл піду! Дарма, що се дурниця, що "щолкуна" за які три шаги купити або й самому вистру гати не мудро — дак хіба ж там тямлять в наших справах що-небудь? І батько шле 25 карбованчиків, переляканий "щолкуном"! З розумом треба жити!..

Але! як-то любо, як хороше, яка то розкіш і подивитись, як Сидір Макарович іде у неділю ярмарком. Як поведе вусом, як моргне бровами, як блисне рукавичками білими, то у дівчат, у міщаночок, що ген попід крамницями стоять,— тільки тьох! тьох! тьох! А Притика іде поуз і мов не бачить, і не дивиться! Що йому дівчата сі — не таких він бачив... Іде й чує позад себе:

— Ох, сестричко, яка ж подобонька мені цей салдатик... аж серденько тіпається, коли почую тільки, як він шпорами: дзень! дзень! дзень!.. Хороше як, господи!

Яким пером можна списати, якою мовою вимовити, якими словами висловити те .почуття щастя-раювання, що доти тліло тільки, тільки жевріло в серці у Сидора Макаровича десь на самому дні, а тепер спалахнуло і полум'ям розлилося по всій його бравій істоті! Та я й не важусь про се писати... Не міг Сидір Макарович затримати себе — несила! Озирнувся... спинився... обернувся:

— Миластивиї мамзелі! — повагом промовив він і під-ступився до них. Руки в білих рукавичках якось мимоволі зібгалися бубличком і попід

боки вперлися, шульга подалась уперед, випроставшись, а права трохи назад, зігнувшися у коліні,— так саме, як вони се звикли робити на фехтовці під команду: "Випад!" По такому приступові Сидір Макарович зразу був не збагнув, що далі йому казати, і трішечки зам'явся, та не менш браві дівчата визволили його з прикрого становища:

— Чи ви охвицер,— запитала сміючись одна, що Пазь-кою звалась,— чи ви тільки ротній?

Тут Притика почувся вже зовсім собі вільно й, покручуючи вуса та маючи білою рукавичкою, став поважно говорити:

— Ані я вам охвицер, ані я вам ротній — але можна сказати, не менш од їх значу! Охвицер — що?.. Тільки прийде вряди-годи в роту,— що він тямить — не дуже-то! Так, трихи-мнихи, покурив цигарку та й пішов, а наш брат ундер-цер все робить... усю службу наш брат пильнує! Та захоч я тільки — зараз поїду у "юнкерське" — і в охвицери! Хіба що? Пусте!.. Було батальйонний не раз каже: "Притико! Дуже я тебе уподобав, дуже, такий ти справний,— такий, можна сказать, триньчик і службу вже так тямиш,-так тямиш... Чим тебе наградити?.. Хоч їхать у юнкерське?" — "Ваше високоблагородіє,— було кажу,— послужу ще богу й царю ундер-цером — ще десь служба моя буде йому пользительна..."

Невідомо, до чого б наш Притика добрехався, коли б, зиркнувши в сю мить набік, він не побачив москалика, що геть далеченько никав ярмарком.

Який бравий ундер-цер при такому випадку та не захоче показати себе начальником?! Нехай вони побачать на свої очі, що він таке, хай побачать, що він неабищо!

— Калюжний! — гукнув він, майнувши велично рукою у повітрі.— Ходи сюди, Калюжний!

Москалик озирнувся, побачив начальство й підтюпцем хутенько підбіг до Сидір Макаровича, якомога краще, по-молодецькій, ставши перед ним. Грізно подивився на нього Сидір Макарович, начальницьким голосом гримнувши:

— Я тебе у карцер посадю, за те, що...— та й зупинився, не знаючи, за віщо йому Калюжного у карцер засадити, а нагримати треба, як можна!..— Рота вже обідала? — питається далі.

— Так тошно, Сидоре Макаровичу, обідала! — випалив той скорохвацько.

Тут Сидір Макарович почав пирхати та супитись, почав плечима перебирати, дошукуючи все способу, про що б так побалакати, щоб знали вони, що ми.

— Дак що рота, ти кажеш, не обідала!

— Так тошно, Сидір Макаровичу, не обідала!

Сидір Макарович не постеріга, що ся одповідь цілком перечить першій — та чи й до того йому! І знову:

Ти, либонь, ще не почистив мені пояса? Так тошно, не почистив!

Пусти руку, я дозволяю так говорити зо мною... спро-чиала... не бійся!

Ллє москалик не пускав руки од козирка і тільки визвіряйся на начальника, як треба по субординації, та при-І,чухався, щоб чути останнє з начальницького запитання і неодмінно так і відказати — потверждаюче — коли питання потверждаюче,— чи відмовляюче — коли й питання відмовляюче.

— Я думав, що ти мені пояса вже почистив,— замислившись, каже Притика.

— Так тошно, почистив!

— Ну, йди собі! — закінчив Сидір Макарович, вичерпавши всі свої засоби, туману щоб напустити.

— Господе! — каже Пазька, що зачепила перша Сидір Макаровича,— Як у вас на службі строго!..

— —Не можна інакше... Дисципліна, устав! Дай їм волю тільки — тоді й сам нерадий будеш... траєкторія така вийде., й доторкнутися тоді не смій — паничі робляться, що ну! Ото за Яневича, за першого ротнього — чи торкнеш, чи не торкнеш — жалітись зараз — привчив їх так. Ну, той, чорт його зна... зараз визвіриться на тебе: "Галуни з тебе спорю!" — кричить. Оввa! Так-то й спореш! Чорта пухлого... Та тепер здихались його: а то чиста з ним тобі рахуба — дисципліни нікоторої!

Незабаром кумпанія наша зовсім обізвалась проміждо себе і вже балакали, як старі та давні приятелі.

— Ну, Сидоре Макаровичу,— каже моторна Пазька,— купіть нам гостинця.

— А якого ж вам?

— Мені інджиру,— каже одна.

— А мені ріжків,— каже друга.

— Чому не купить, купимо, гроші в нас бряжчать! — каже Сидір Макарович, долонею по кишені вдаривши.-— Удовольню вас, любезні мої

баришні. Хадьом! — З тим словом — одну руку бубликом Пазьці, другу Варці: — Паз-вольте вас узять попід руки!

Ті, звикши вже ходити "по-благородньому", просовують йому свої руки, і наш Притика з двома "дамами" попід руки повагом виступає по інджир та по ріжки. "Дами", йдучи проз ярмарок,, потиху заводять пісню:

Коли б мені сірий кінь, То б я сіла поїхала, Де милого знаю. Приїжджаю до милого —

Велять мені сісти, Дають мені бараболю. Нечищену їсти, А я на ту бараболю Скоса поглядаю — Сидить милий із другою,— Сама добре знаю. Із-за гори дим курить, Машина приходить — Кондух двері вщчиня, Сашінька виходить. Чорні брови та кучері Вони мене замучили; Чорні брови та глаза Ріжуть мене без ножа. Посіяла буряки, А вродила свекла. Коли б мені бог поміг Від батька до свекра. Коли б мені бог поміг Свекрухи діждати — Заставила б стару відьму Халяндри скакати: Скачи, скачи, стара відьмо, На курячій ніжці, Ой щоб знала, як годити Молодій невістці.2

II

Було б се не зовсім правда, коли б сказав я, буцім Сидір Макарович так-таки вже ніколи й не зазнав, що то таке гризота, що то таке нудота та розрада. Не можу гріха потаїти,— трапилось се і з нашим бравим Сидір Макаровичем, але додам, трапилось се з ним один тільки раз, одну разиночку — не більш, та й то на найкоротший час. Буває, бува, що й браву людину, котра доти жила щасливенька на заздрощі заздрісним людям, собі на добрий пожиток, бува, що й таку людину почина раптом щось гризти, почина щось їсти, мов іржа залізо. Сказав би, обкурено його або дання яке дано — звісно, без пригоди люди не живуть, усього буває... Так і з нашим Сидір Макаровичем одного осіннього ранку непевне сподіялось щось: чи то, може, ранок сьогодні такий — хмарно,

мряка, що й на серці якось смутно, якось нудно. Не видко уже у Сидір Макаровича того любого усміху, що завжди грав на його губах, через що вид його вродливий так і пашів щастям з удоволеного незакаламученого життя. А сьогодні вже нічого сього нема! Він супиться, він морщиться, крекче, зітхає...

Господе, що се з ним таке? Мушу вже вам розказати, як сам знаю. Бачте, либонь, чи не сон йому приснився який погамий тільки Сидір Макарович раптом почув себе гірко < кривдженим, зобиженим, незадоволеним. Все йому остило, нгг попилось якимся сірим, прикро-сірим кольором.

"Чорт його душу батька зна, що за паскудство отак і на гніті жити,— міркував він того ранку,— тут снагу всю свою покладеш, служиш — із шкури як вискочиш! А що з того? Що-ще й до підхвебельства поки доскочиш... Чи то зводне чи то ротне вчення — так утну, що нехай і сам ротній умиється! Хоч серед ночі спитай: що таке є дисципліна? Крізь сон тобі викладу, не помиляючись: дисципліна состоїть... та що тут і казати... Або хоч прийоми: рушниця аж пищить у руках! І оттака правда в світі! Чи ж я міг думати, що отой миршавий "вольнопреділяючий" Убийвовк, що в зводі у мене був,— чи думав я, що тепер він в охвицери вискоче і мною командуватиме? Чорт його зна,. чого їм вже треба!.. Геограхвики там якісь... А який з його воєнний був? Ні маршировки, ні хвехтовки, було й рушниці до пуття не підійме,— ні "виду" салдацького!.. Шпак*, одно слово, шпак, та й годі! Було кажу йому: господин вольнопреділяючий, не скінчить вам юнкерського. Од вас так шпаком ще й тхне,— ну, де вам! Там треба таких — щоб тверда нога була, щоб "словесность" знав: що таке знам'я, що таке воїнська дисципліна, щоб і вийти знав перед звод по-молодецькій, а не по-шпаків-ській, на сміховище, та щоб і скомандувать зміг голосно, рівно, розлого: "Рота, стройся па-а-зводна?" А вам куди? Нехай мене пошлють — так, так! От, що хіба геограхвики... та се сама вже дурниця! Не таке вчили — і гарнізонку, й ротне, й арихметики усякі... Не сподівався! А тепер воно вже охвицер, а вам, Сидоре Макаровичу, дуля під

самісінький нос. Тепереньки й потріпуватимемо тобою... А нічогісінько ж не зна — я певний на тому... і десятої долі за мене..."

Гірко-гірко стало йому. Яка кривда, яка зневага: сьогодні Убийвовк той прийде в роту уже начальником й загадуватиме йому! Аж сплюнув Притика спересердя й забув за гадками сумними, що звод його стоїть вже вишикований на дворищі й чекає. Не до зводу йому, не до служби йому,— нічого не хочеться робити.

Сердитий Сидір Макарович і лютує, і приска, і кричить на москаликів:

— Який ти в біса салдат,— кричить він одному,— чортова на тобі голова, свинячі вуха! Звод увесь з ноги збиваєш!.. Мужлай — за волами тобі ходити або свинарем, а не рушницю носити!

* Невійськових так військові дражнять.

І замислиться Сидір Макарович: що тепер за салдат став: мужик! Служба йому неволя — коли, каже, я вільний був або: коли я піду на волю! Духу салдацького катма — не встиг із служби вийти — дивишся — вже ярмаркує, весь у мужицькому геть чисто — й не пізнаєш, що на службі був.

— їх благородіє,— каже йому вістовий,— прапорщик Убийвовк казали, щоб ви занялись у школі та словесностю, а вони самі не будуть.

Гірко всміхнувся Сидір: "На наших плечах виїжджатимуть їх благородіє, загадувати — будуть здорові — видко, а бувати в роті — не сподівайся. Та й толку якого, коли й буватиме. Закладе руки назад себе: "Командуй, Притико, зводом! Командуй кругом! Звели маршировать під барабан!" Боятиметься сам вбрехатись: багацько до сина навчились у юнкерському. Побачимо от, як вліті доведеться вашому благородію та командувать зводом у лагерях, побачимо тоді, які ви спритні будете..."

Гірко йому, а з тим тут же трішки й розважа себе: згадує він, що слава російського вояцтва на його, Притичиних, плечах спочиває, що він, він "робе" з мужика салдата, а ті паничі, що їх роблять охвицерами за геограхвики, тільки так, лихий вже його й зна навіщо,— задля видимості хіба тільки... О, як би хороше, як би любо було, коли б вище начальство та дізналось, на свої очі щоб побачило, що от він,— ундер-цер — усе так добре знає, так щиро службу пильнує, а той паничик і за ехврейтора — то б не здатний!

І лине він крилатою думкою із Шполи у Житомир. Літо. Муштра полкова. Прапорщик Убийвовк, як почується яка команда, знай, усе питається у свого ундер-цера, у Макаровича: "А де стати мені, а що скомандувать, а коли зробити те, а коли те?" — "Оттам, ваше благородіє!" — одказує, знай, жвавий Сидір Макарович. Скінчилася муштра. Полковник дякує за пильність, але тут же й вирікає дещо. "Треба з жалем завважити,— каже він,— що в деяких ротах ундер-цери краще своє діло знають, ніж панове охвицери. Сумна річ, дуже сумна! Замість щоб самим бути для всіх зразком,— вони тільки через те ще так-сяк муштру сповняють, що позад їх стоять ундер-цери й підказують їм! Гай, гай!.." Тут він якось ненароком, мовляв, кинув очима туди, де стояв прапорщик Убийвовк та Притика. Убийвовк якось непевно потоптався й похнюпив голову. "Найбільша ж моя дяка,— додає полковник,— ундер-церам — спасибі, ундер-цери, спасибі!"

А то друга картина, не зменш утішна. Рота стоїть в струнку "на інспекторськім". Перед нею ходить генерал, ходить, розпитує: "Сколька правіянту тебє дають на день?" — питається у "молодого". Молодий .мовчить — чи не знає, чи, може, злякався. "Гаспадин прапорщик, сколька?" — обертається генерал до прапорщика Убийвовка. "Два хунти... два хунти... два хунти..." — якось напружуючись, мов вагу норочаючи, тягне прапорщик Убийвовк. Генерал робить нетерпучий рух. "Сколька? Ундер-цер!" — "Два хунти 25 з половиною золотника мукою, хлібом три хунти, сухарями два, ваше превасхадительство!" — мов ножем одтяв Сидір Макарович. Далі в мріях

своїх він уже не знає ніякого впину, не вдовольняючись таким, вельми можливим скутком і що раз, то більш буяє химерною думкою.

Ось-ось має об'їздити лагері вище начальство. Його, Сидора Макаровича, звод зараз за передньою лінією. Він, Сидір Макарович, вже попіклувався про те, щоб коло кожного намету по приспі було понасаджувано квітів, зілля усякого — його звод квітує, немов садочок той,— і ніде більш нема сього, тільки в нього... Та у нього ще тільки "дневальному" на лінії є затишок — він казав зробити з соломи плетінку, настромити на віху, щоб дневальному було куди сховати голову від спеки. І ніде ж то більш, ніде сього нема!.. Ніхто про се не дбає... "Дежурних на лінію". От під'їздить начальство. Спиняється! "Гаспадин полковник! — гукають його превосходительство.— Минє дуже, очень приятно, що в третьой роті дневальному зделано халабудку. Хто єта так умно распарядився?" — "Се дежурний по роті, ундер-цер Притика, ваше пре...",— вискакує ротній, визволити щоб полковника. "Харашо. А єта хто развьов біля палаток такой прекрасной садик? Чудо як харашо!" — "Ундер-цер же Притика распарядився, ваше пре...",— відказує знову ротній. "А де он тут, Претіка?" Всі ззираються в той бік, де стоїть Притика, всі дивляться на нього. А він стоїть, та такий вже бравий, та такий молодчага — і пильно-пильно дивиться начальству в вічі.

"Молодець!" — каже генерал. "Радий стараться, ваше пре..." — "Призвести його в підхвебелі і послать в юнкерське, з його охвицер буде неабиякий..."

Ні, не так,— се не зовсім до ладу, а то ще доведеться й справді з геограхвиками мороку мати. Краще оттак: зостається саме підхвебельство, а до того ще ось що. Військо має проходити поуз генеральські очі церемоніальним маршем. Третю роту вестиме прапорщик Убийвовк. Вести роту "по цирмуляру" — се не жарти й на кого іншого! А вже Убийвовк сей... Який він бідолашний, аж поблід. Чує вже заздалегідь халепу собі із цим цирмуляром... От уже музика гра, уже роті казано "ногу взять", вже прапорщик Убийвовк скомандував, рота пішла... Але ж боже ти мій, господи, як пішла... Убийвовк зараз же

збився і сам з ноги, а за ним і рота... той туди, той туди шкутильгає... розгардіяш такий... "Прапорщик Убийвовк! — кричить несамовито батальйонний.— Ви мене хочете зарізати!.. Ногу візьміть, ногу... Боже мій, ногу! Та чом ви досі шаблю не витягли..." Тут вже неборака до решти збився з пантелику — витяг з поспіху вже якось шаблю, а вже от-от до генерала близенько... "Ротній, што подвись не берьоть! — гука на його вже превосходительство.— Равнения нікоторого... Ноги нема ніякой... Што єта? на обахту його!" Назад вже, вдруге, роту веде підхвебель, Сидір Макарович. Сам ступає — до землі не доторкається, рота йде — не треба краще! А "подвись" як уджиґнув! Всякий ротній нехай умиється... "Я такого підхвебеля в офи-цери призведу",— чує він на ході голос начальницький... Тут Сидору Макаровичу хтось сказав, що москаликів давно вже зібрано в школу та на "словесность", прочнувся мов зо сну з своїх солодких мрій Сидір Макарович і попхався до школи.

— Читай оце, Передерій,— сумно каже він увійшовши, і прокажи, що прочитаєш.

Передерій чита: "Он был невысокого роста, но строен и имел прекрасные глаза..."

— Прокажи!

— Він був невисокий і к строю не годився і мав красні глаза,— проказав Передерій.

Сидір Макарович, мабуть, ще не зовсім прочумався з своїх уїдливих дум, бо, мовляв, не постерігаючи в одповіді Передерієвій жодної хиби, вдався до другого, що прочитав йому: "Ефрейтор Иванов споткнулся и разбил свою манерку".

— А щоб то таке було манерка? га?

— Пика! Сидоре Макаровичу,— жваво догадав читач.

— На твого батька дурного! Що то за неодуковане тобі! — одказав спересердя Сидір Макарович і казав третьому читати вже з "Родного слова" 2 про те, як брат з сестрою у "волчка" гралися, не розтлумачивши, що то таке манерка — либонь, був і сам не дуже певний, то й боявся вклепатися.

— Ну, що то тут значить "валчок?" — питається.

— Звірятко таке.

— Ну, а то ж то вовк, а то вовчик, валчок, звісно... Далі Сидір Макарович пішов у другу, більшу хату, де

браві вояки пильнували свою "словесность" під орудою єфрейторською. Сидір Макарович почав екзаменувати:

— Що таке єсть, Мигуренко, знамя?

— Знамя єсть, знамя єсть таке воображение... таке є воображение...

— Так довго тягти не можна, не знаєш значить! — До другого, третього — так саме.

— Ну, а як би ти, Калюжний, пізнав генерала, коли б іустрівся?

— По очах, Сидоре Макаровичу! — не зморгнувши оком, утяв Калюжний. Аж вояки всміхнулися. Калюжний постеріг, що він якусь дурницю сказав, і трошки збентежився. Сам невеселий досі, Сидір Макарович всміхнувся:

— Та й багацько в тебе, бачу, розуму! А от мені скажи, хто в тебе зводній?

— Ви, Сидоре Макаровичу!

— Треба одказувати так: зводній в третій роті в третьому зводі господин ундер-цер Притика! А то що таке "ви"?

В такире, цікавих розмовах з "словесності" спливає час. О дванадцятій годині заграно на обід. Зовсім розважений, забувши зовсім про свою ранкову гризоту, уступив Сидір Макарович у світличку, приспівуючи під сурмочку салдацьку обідню пісеньку:

Бери ложку, бери бак — Наїсися борщу в смак, А не хочеш, будеш й так.

Петербург. XII. 1888. 3 (16)